

Tahir Büyükkörükçü müftülük makamında

oluşumlara aktif destek vermiş, 12 Eylül askerî darbesinden sonra aktif görev almaya da vefatına kadar söz konusu câmia ile yakın ilişkilerini sürdürmüş, 28 Şubat süreci sonrasında bu câmianın içinden çıkan yeni siyasî hareketi desteklemiştir. Henüz çocukluk çağında tanıyıp sohbetinde bulunduğu Nakşibendî-Hâlidî silsilesinin Türkiye'deki önemli kollarından Erbilî Dergâhı postnişini Mahmut Sami Ramazanoğlu'na intisap etmiş, Burdur'da görev yaptığı dönemde şeyhinin ders vekilliğini üstlenmiş, Erenköylü Hikmet Tuzkaya, Yahyalılı Hacı Hasan Dinç, Musa Topbaş, Çarşambalı Mahmut Ustaosmanoğlu, Ali Ulvi Kurucu, Mehmet Zahit Kotku, Necip Fazıl Kısakürek ve Muhammed Harrânî gibi şahsiyetlerle dostluklar kurmuş, Osman Çelebizâde Sıdkî Çelebi'den (Yarkın) icâzet olarak Mevlî Dergâhı'na da intisap etmiştir.

Büyükkörükçü, 1960'lı yıllardan itibaren hemen her yıl gittiği hac ve umre yolculuklarında Suriye ve Irak'ta ilim tahsili için bulunan Türk öğrencilere maddî ve mânevî yardımlarda bulunmuş, bu seferler esnasında aldığı birçok Arapça eseri kütüphanesine kazandırmıştır. Haremeyn'e mücâvir kaldığı yıllarda Muhammed Ali es-Sâbûnî ve Muhammed b. Alevî el-Mâlikî gibi şahsiyetlerle tanışarak dostluklar tesis etmiştir. Türkiye'de İslâmî hayatın yeniden canlanması için büyük önem verdiği İmam-Hatip okullarını memleketin geleceğini inşa edecek ilim yuvaları olarak görmüş, bu okullara maddî katkılarda bulunmuştur. Gerek memuriyet hayatında gerekse emekliliği sonrasında irşad hizmetini önceleyen, dergi ve gazetelerde yazsa da kürsüden yaptığı irşad hizmetinin yerinin kendisi için farklı olduğunu vurgulayan Büyükkörükçü, haftanın belirli günlerinde sabah ve yatsı namazlarının

ardından veya cuma namazı öncesi yaptığı vaazlarında dinî kaynakların yanı sıra Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'den Şeyh Galib'e kadar geniş bir yelpazede atıflarla vazalarına edebî bir boyut kazandırmıştır. Vaaz ve konuşmalarında tasavvuf içerikli şiirlerin yanı sıra modern dönem İslâmcı şairlerin şiirlerine de yer vermesi, Türkiye'ye olan hâkimiyeti ve etkili cümleleriyle dinleyicilerin dikkatini canlı tutmuştur. Türkiye'de gelişen erken dönem İslâmcı söylemi vaazlarına aktarmış, Mehmed Âkif'ten Muhammed İkbâl'e kadar dönemin başlıca simalarından alıntılarda bulunmuş, vaaz etmedeki mahareti sebebiyle "sultânü'l-vâizin" olarak anılmıştır. İrşad faaliyetlerini yaklaşık elli yıl kadar sürdürdüğü Konya ve civarındaki bölge halkı için bir kanaat önderi haline gelmiştir. Henüz hayatta iken Konya III. Organize Sanayii'nde (2009), vefatından sonra da Konya Erenköy mahallesi yakınlarında (2015) adına inşa edilen camiler, Meram Gülbahçe'de açılan İmam-Hatip Okulu (2014) ve Erenköy'deki evinde bulunan kütüphanesiyle hâtırası yâdedilmektedir. Üç kız bir erkek evlâdi olup oğlu Abdurrahman Büyükkörükçü halen Konya başvâizi olarak görev yapmaktadır. Teliften çok irşadla meşgul olan Tahir Büyükkörükçü, *Hakikî Vecchile Mevlâna ve Mesnevi* (Konya 1959), *Mübârek Ramazan ve Oruç* (Konya 1961), *Mevlânâ ve Mesnevî Gözüyle Peygamber Efendimiz* (İstanbul 1963), *İslâm'da Edeb* (İstanbul 1963), *Müslüman Peygamberini Tanımalısın* (İstanbul 1963) isimli beş kitap kaleme almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Tahir Büyükkörükçü, *1977 Genel Seçimi Radyo Konuşmaları*, Ankara 1977, s. 56-60; DİB arşivindeki özlük dosyası, dosya nr. 46.0164; Konya Müftülüğü arşivindeki özlük dosyası, dosya nr. 973; TBMM arşivindeki özlük dosyası, dosya nr. 1367; Konya İmam-Hatip Lisesi arşivindeki özlük dosyası; Konya Karma Ortaokulu Arşivi; *Diyanet İşleri Başkanlığı Biyografik Teşkilat Albümü: 1924-1989*, Ankara 1989, s. 156; *Kuruluşundan Bugüne Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilat Albümü: 1924-2009* (haz. Hasan Demirbağ v.dğr.), Ankara 2010, III, 105; Esat Arslan, *Türk Parlamento Tarihi: TBMM-XVI. Dönem (1977-1980)*, Ankara 2012, II, 1020, 1066, 1109; III, 1598; Abdurrahman Büyükkörükçü, "İz Bırakan Vaizler-Tahir Büyükkörükçü", *Vaaz ve Vâizlik Sempozyumu*, Ankara 2013, II, 545-559; *TBMM Tutanak Dergisi* (dönem: V), III, Ankara 1978, s. 294-297; X (1979), s. 360-364; XIV (1980), s. 288-291; İsmail Hakkı Atçeken, "Tahir Büyükkörükçü", *Konya Ansiklopedisi*, Konya 2011, II, 217-218; <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> (18.05.2015).

MUHAMMED TÂHİR BÜYÜKKÖRÜKÇÜ

BÜZÜRG-i ALEVÎ (بزرك علوى)

Seyyid Müctebâ Büzürg-i Alevî
(1904-1997)

İran'da modern hikâyeciliğin
kurucularından, yazar.

2 Şubat 1904'te Tahran'da doğdu. Ticaretle uğraşan babası Hâc Seyyid Ebü'l-Hasan ve dedesi Hâc Seyyid Muhammed Sarrâf, Meşrutiyet hareketine katılmıştı ve ilk kurulan Meclis-i Şûrâ-yı Millî'nin üyelerindendi. Annesi Hatice Kamerüssâdât, Âyetullah Tabâtabâî'nin torunudur. Almanyaya ile ticarî ilişkileri olan babası I. Dünya Savaşı sırasında Bağdat'a, Kirmanşah'ın İngilizler'in eline geçmesinden sonra Berlin'e gitti ve orada ikamet etmeye başladı. Müctebâ ilk öğrenimini Tahran'daki Mekteb-i Kâna'da daha sonraki öğrenimini Akdesiyye ve Dârülfünun'da yaptı. Yüksek öğrenimine babası ve kardeşi Murtazâ el-Alevî ile birlikte 1920'de gittiği Almanyada devam etti. Babası 1927'de iflâs etmesinin ardından intihar edince bir süre geçimini sağlamak için çalışmak zorunda kaldı. Nihayet eğitim bilimleri ve psikoloji bölümünü bitirerek 1928'de Münih Üniversitesi'nden mezun oldu. Almanyada Seyyid Hasan Takizâde ve Mirza Muhammed Kazvîni gibi İranlı yazar ve edebiyatçılarla tanıştı. Bir süre İran elçiliğinde mütercim olarak çalıştıktan sonra İran'a döndü. 1928'de Şiraz'daki Hüneristân-ı San'atî'ye Almanca hocası tayin edildi. Bir yandan da edebî kariyerini geliştirmeye çalışırken Almanca'dan çeviriler yaptı. Ertesi yıl görevine Tahran Hüneristân-ı San'atî'de devam etti. Bu okulda modern Fars şiirinin öncülerinden Nîmâ Yûşif ile tanıştı. 1930'ların başında Sâdık Hîdâyet, Mes'ûd-i Ferzâd ve Müctebâ Mînovî ile birlikte İran halkına Batı düşüncesini ve edebî türlerini tanıtmak, modern bir konuşma diliyle onlara hitap etmek amacıyla "Reb'a" (dörtler) adıyla bir edebî topluluk kurdu. Şubat 1933'ten itibaren Taki Erânî ve İrec İskenderî ile beraber İran'da *Dünyâ* adlı ilk Marksist eğilimli dergiyi yayımladı. 1937 baharında komünistliği savunmak ve Marksizm propagandası yapmaktan elli iki kişiyle birlikte tutuklanarak yedi yıla mahkûm edildi. Hapishanede kaldığı süre içinde yazmayı sürdürdü. Kendisi ve arkadaşları 1940'ta hapiste, daha sonra Alevî'nin bir eserine de konu teşkil edecek olan Gürûh-i Pencâh u Se Nefer (elli üç kişi) adıyla bir teşkilât kurdular. 1941'de İran'ın yabancı

devletler tarafından işgali sırasında grup üyeleri hapisten çıktı. Yeni dönemde İran komünist partisi Tudeh'in kurulmasıyla birlikte Alevî'nin çalışmaları partinin yayın organlarında görülmeye başlandı.

Büzürg-i Alevî, 1941-1953 yılları arasında bir taraftan hikâye yazarken bir taraftan da makaleleriyle edebî yeteneğini ortaya koydu, güçlü bir yazar ve aydın olarak tanındı. 1944'te İran-Sovyet Dostluk Derneği'nin yayın organı olan *Peyâm-ı Nev* dergisinin editörlüğünü yaptı. 1948'de Tudeh Partisi yasa dışı ilân edildiğinde Alevî diğer parti ileri gelenleriyle birlikte tekrar tutuklandıysa da Sâdık Hidâyet'in çabalarıyla kısa sürede serbest bırakıldı. 1950'de *Peyâm-ı Nev* dergisinde ve partinin yayın organlarında tekrar makaleler yazmaya başladı. İran Başbakanı Musaddık'ın devrildiği 1953 yılındaki darbenin ardından İran'ı terkedip Doğu Almanya'da Berlin'e yerleşti. Humboldt Üniversitesi'nde asistan olarak işe başladı, İran Araştırmaları ve Fars Dili Kürsüsü'nün kuruluşu çalışmalarına katıldı. 1959'da kürsü profesörlüğüne getirildi. Bu görevini 1969 yılına kadar sürdürdü. Bu dönem hikâyelerini daha çok siyasî mahkûmlar, sürgünde yaşayan çaresiz insanlar üzerine yoğunlaştırdı. Almanca eserler kaleme aldı ve bazı Almanca eserleri Farsça'ya çevirdi. M. Lorenz ile birlikte Almanlar için Farsça öğretim kitabı hazırladı. İran ve Almanya arasında kültürel ilişkileri güçlendirmeye çalıştı, İran-Almanya Dostluk Topuluğu ve İran-Berlin Dostluk Topuluğu'na üye oldu. Bu dönemde Humboldt Üniversitesi'nde İran tarihi ve edebiyatı alanında dersler verdi. Heinrich F. J. Junker ile birlikte Farsça-Almanca sözlük hazırladı. *Geschichte und Entwicklung der modernen persischen Literatur* (Berlin 1964) adlı eseriyle Berlin Bilimler Akademisi ödülünü kazandı. İkinci Pehlevî döneminde hiç gitmediği İran'a ilk seyahatini yirmi beş yıl aradan sonra 1979'da yaptı. Ancak 1980'de İran İslâm Devrimi'nin baskıya dönüştüğünü düşünerek tekrar Berlin'e gitti. Son defa 1993 yılında İran'ı ziyaret eden Alevî, 17 Şubat 1997 tarihinde Berlin'de öldü.

Büzürg-i Alevî

Eserleri. Farsça Telifleri: 1. Dîv ... Dîv (Tahran 1310 hş./1931). Alevî'nin yayımlanan ilk eseri olup Sâdık Hidâyet'in *Sâye-i Moğûl* ve Ali Şîrâzpûr Pertev'in (Şîn Pertev) *Şeb Bed Mestî* adlı eseriyle birlikte *Enîrân* adlı bir kitap içinde basılmıştır. **2. Varak-pârehâ-yi Zindân** (Tahran 1320 hş./1941). *Pencâh u Se Nefer* ile beraber Alevî'nin hapisane yıllarında yazdığı kısa hikâye ve bazı mahkûmların otobiyografilerini içerir. Eseri A. Naci Tokmak Türkçe'ye (*Zindan Notları*, İstanbul 2008), Donne Raffat İngilizce'ye çevirmiştir ("Scrap-Papers from Prison", *The Prison Papers of Bozorg Alavi: A Literary Odyssey*, Syracuse 1985). **3. Gîle-Merd** (Tahran 1326/1947). Gîle-merd adlı bir kişinin yaşam öyküsü olup Menûçih Müsevî tarafından İngilizce'ye çevrilmiştir ("A Man from Gilan", *Major Voices in Contemporary Persian Literature*, Michael C. Hillmann, Austin 1976, s. 85-98). **4. Çeşmhâyeş** (Tahran 1331 hş./1952). Yasa dışı teşkilâta görev yapan bir ressamla eşraftan bir kıza konu alan romandır. Herbert Melzig tarafından Almanca'ya (*Ihre Augen*, Berlin 1959) ve John O'Kane tarafından İngilizce'ye (*Her Eyes*, New York 1989) çevrilmiştir. Ayrıca Rusça, Özbekçe ve diğer birkaç dile çevirileri de vardır. **5. Çemedân** (Tahran 1357 hş., 1381 hş.). Altı kısa öyküyü içerir. **6. Pencâh u Se Nefer** (Tahran 1357 hş.). Müellifin tutukluluk yıllarında, elli üç mahkûm arkadaşının yakalanışından serbest bırakılmaları zamanına kadar geçen olayları sosyalist ideoloji çerçevesi içinde anlatan eserdir. **7. Nâme-hâ** (Tahran 1330 hş./1951). Bir kısmı siyasî mücadeleler içindeki insanları hakkında kısa hikâyelerden oluşan bir kitaptır. **8. Nâme-hâ ve Dâstân-hâ-yi Dîger** (Tahran 1330 hş./1951). **9. Mîrzâ** (Tahran 1357 hş./1978). Kısa hikâyelerden oluşan eseri Judith Wilks İngilizce'ye çevirmiştir ("Mirza", *Stories from Iran: A Chicago Anthology 1921-1991*, ed. Mansur Heshmat Moayyad, Washington D.C., 1991, s. 61-85). **10. Sâlârihâ** (Tahran 1357 hş.). **11. Mûriyâne** (Tahran 1372 hş./1993). Rîzâ Şah döneminin gizli servisi SAVAK'a mensup bir ajanın hayat hikâyesidir. **12. Rivâyet** (Tahran 1998). Alevî'nin bilinen son romanıdır. **13. Özbekhâ**. Özbekistan seyahat izlenimlerini anlatır (Tahran 1327 hş./1948). **14. Güzeşt-i Zemâne** (Tahran 1385 hş.). Müellifin otobiyografisidir.

Almanca Kitapları: 1. Das Land der Rosen und der Nachtigallen (Berlin 1957). **2. Die weisse Mauer: Novellen** (Berlin 1960). **3. Die beiden Ehemänner: Prosa**

aus Iran ed. (Berlin 1983). **4. Geschichte und Entwicklung der modernen persischen Literatur** (Berlin 1964). Saîd Fîrûzâbâdî (*Târîh-i Edebiyyât-ı Mu'âşır-ı Îrân: Târîh-i Tahavvül-i Edebiyyât-ı Mu'âşır-ı Fârsî*, Tahran 1386 hş.) ve Emîr Hüseyin Ekberî Şâlçî (*Târîh-i Tahavvül-i Edebiyyât-ı Cedid-i Îrân*, Tahran 1386 hş.) tarafından Farsça'ya tercüme edilmiştir. **5. Kämpfendes Iran** (Berlin 1955). **6. Persisch-Deutsches Wörterbuch (Fering-i Câmî-i Fârsî-Âlmânî)**, Heinrich F. J. Junker'le birlikte, Leipzig 1958-1965; Wiesbaden 1981; Tahran 1362 hş.). **7. Lehrbuch der persischen Sprache (Âmûşeş-i Zebân-i Fârsî Berâ-yi Âlmânî Zebânân)**, Manfred Lorenz'le birlikte, Leipzig 1967-1973; München 1972). **8. Langenscheidts praktisches Lehrbuch Persisch** (Berlin 1999).

Farsça Çevirileri: Anton Chekhov, The Cherry Orchard (Bâğ-ı Âlbâlu, Tahran 1329 hş./1950); Samuil Marshak, *Twelve Months (Davâzdah Mâh*, Tahran 1950); Theodor Nöldeke, *Das Iranische Nationalepos (Hamâse-i Millî-yi Îrân*, Tahran 1327 hş., 1369 hş., 1379 hş.); J. B. Priestley, *An Inspector Calls (Mostantik*, Tahran 1954); Friedrich von Schiller, *Die Jungfrau von Orleans (Düşize-yi Orle'ân*, Tahran 1933); George Bernard Shaw, *Mrs. Warren's Profession (Kesb u Kâr-ı Hanum-i Warren*, Tahran 1928); Stefan Zweig, *Brief Einer Unbekannten* ("Gulhâ-yı Sefid: Nâme-yi Yek Zen-i Nâşînâs", *Dünyâ*, sy. 14, 1933). **Almanca Çevirileri. Sâdık Hidâyet, Bûf-i Kûr (Die blinde Eule, Berlin 1981; Gerd Henninger ile birlikte); Nîzâmî-i Gencevî, *Heft Peyker (Die sieben Prinzessinnen*, Berlin 1982; Martin Remané ile birlikte); Ömer Hayyâm'ın şiirleri (Martin Remané ile birlikte, *Durchblättert ist des Lebens Buch: Vierzeiler von Omar Chajjam*, Berlin 1983). Büzürg-i Alevî birçok Almanca ve Farsça makalenin yanı sıra çeşitli eserlerle editörlük yapmış ve sunum yazmıştır.**

BİBLİYOGRAFYA :

Hanbâbâ Müşâr, *Mü'ellifin-i Kütüb-i Çâpt-yi Fârsî ve 'Arabî*, Tahran 1340 hş., II, 107-109; Muhammed İstîlâmî, *Bugünkü İran Edebiyatı Hakkında Bir İnceleme* (trc. Mehmet Kanar, Ankara 1981, s. 104, 111, 121; Ya'kûb-i Âjend, *Edebiyyât-ı Nevîn-i Îrân ez İnkılâb-ı Meşrûtiyyet tâ Tedvîn*, Tahran 1363 hş., s. 67, 88, 91-93, 133, 143, 361; Sajida Alevî, "Buzurg 'Alavi's Writing from Prison", *Critical Perspectives on Modern Persian Literature* (ed. Thomas M. Ricks), Washington 1984, s. 274-291; *Hemyân-ı Sitâregân* (haz. Muhammed Halîfî - Mustafa Fa'legerî), Tahran 1371 hş., I, 83-124; Hamîd Ahmedi, *Hâfîrât-ı*

BÜZÜRG-i ALEVÎ

Büzürg-i 'Alevî, Stockholm 1997; Hasan-i Mir Âbidîni, *İran Öykü ve Romanının Yüz Yılı* (trc. Derya Örs), Ankara 2002, I, 161-174; Mehmet Kanar, *Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi*, İstanbul 2013, s. 135; Ali Müstevfî, "Der Büzürgdâst-i Heftâd Sâlegi-yi Büzürg-i 'Alevî", *Kâve*, sy. 51, Münih 1353 hş., s. 36-44; Râmîn Cihânbeglu, "Dîdâr bâ Büzürg-i 'Alevî", *Nigâh-i Nev*, sy. 14, Tahran 1372 hş., s. 140-151; a.mlf.,

"Hüdâhâfız Âgâ Büzürg", *Buḥârâ*, sy. 80-83, Tahran 1996, s. 789-790; Enver Hâmeî, "Der Sûg Yâr-ı Hidâyet ve Hemkâr-i Arânî", *Kilk*, sy. 80-83, Tahran 1375 hş., s. 753-760; Hasan Şâyegân, "Vedâ' bâ Büzürg-i 'Alevî", *Ferheng-i Touse'a*, sy. 31, Tahran 1376 hş., s. 31-37; Mahbûbe Vefâî, "Nigâhî be Kitâb-i Hâfırât-i Büzürg-i 'Alevî", *Kilk*, sy. 150 (1383 hş.), s. 27-28; Kernâleddin Şeffî, "Nigâhî be Âşâr-ı Âlmânî-yi

Büzürg-i 'Alevî", *a.e.*, sy. 152 (1383 hş.), s. 6-7; Emîr Hüseyin Ekberî Şâlçî, "Profesor Büzürg-i 'Alevî", *Kitâb-ı Mâh-i Edebiyyât*, sy. 9, Tahran 1386 hş., s. 80-90; Hasan Mir'âbedîni, "Alavî, Bozorg", *Iranica* (<http://www.iranicaonline.org/articles/alavi-bozorg>).

MEHMET KANAR